The Money is Buried Here

Yediyot Achronot Hebrew Daily,
May 15, 2006

ידיעות אחרונות

פה קבור הכסף

בסוף השבוע נקבר יוסי בנאי בקבורה אזרחית בקיבוץ גבעת השלושה ● הביקוש לקבורה חילונית הולך וגובר, אבל לא כל אחד יכול להרשות את זה לעצמו ולא תמיד זה חוקי ● איפה מותר, כמה זה עולה ומה מקבלים

מאת **יהודית יהב**

בסוף השבוע זכה קיבוץ גבעת השלושה ליחסי ציבור רבים, לאחר שיוסי בנאי בחר להיקבר בו. בקיבוץ לא היו מאושרים מהפרסום, ולא רק בגלל ההקשר העצוב. על פי החוק היבש, אסור לקיבוצים לקבור מתים שאינם חברי קיבוץ או מקירבה ראשונה. בכל מקרה, אסור להם לגבות עבור הקבורה תשלום. מכירת חלקות קבר לציבור הרחב אסורה על פי חוקי התכנון והבנייה, משום שמדובר בשימוש מסחרי בקרקעות מדינה.

אי אפשר להתעלם מהביקוש ההולך וגובר לקבורה חילונית בישראל, האלטרנטיבה לחברות קרישא. בבתי הקברות החלופיים ניתן לקבור את המתים בארון (כמו שנעשה בלוויה צבאית), ולנהל טקס קבורה על פי בחירתה של המשפחה. בדרך כלל הטקסים מתקיימים עם זיקה למקורות יהודיים וישראליים, עם או בלי רב, כאשר המשפחה מבקשת להשמיע בלוויה קטעי מוזיקה ולשאת הספדים כראות עיניה.

הרב שאול פרבר ממכון עתי"ם, ארגון וולונטרי המסייע בנושאי דת, מספר כי מגיעות אליו לא מעט פניות ממשפחות המבקשות לערוך קבורה אזרחית עם טקס יהודי דתי בהנחיית רב. "ישנם כאלה שיש להם התנגדות עקרונית לבתי הקברות ההמוניים, או לדרך ההתנהלות של חברות קרישא", אומר פרבר. "אילו הייתה להם אפשרות להיקבר אחרת, אך ללא ההוצאות הגדולות הנדרשות מהם – ייתכן שרבים נוספים היו בוחרים בדרך זו".

מוכרחים להודות: מאז שגבר הביקוש לקבורה חילונית, שינתה גם החברה קדישא את פניה. כדי לשפר את תדמיתן השקיעו חברות קרישא יותר בטיפוח בתי העלמין, וחלקן אף באות לקראת המשפחות בבחירת הטקס. המתים אכן נקברים על פי כללי הדת – אך רוב חברות קדישא בארץ מאפשרות למשפחות גם להקריא דברי שירה וספרות על הקבר.

בקרוב בירושלים

מאז שנת 96' קיים בישראל חוק המסדיר קבורה אזרחית. לפי החוק, יוקמו בארץ בתי עלמין אלטרנטיביים בריכוזי אוכלוסייה גדולים, ומאז אף הוקצו לכך כספים בתקציבי המדינה השונים. הבעיה היא, שכמעט דבר לא נעשה בתחום.

בעמותת "מנוחה נכונה", המפעילה בתי עלמין אלטרנטיביים, מקווים שדווקא כניסת ש"ס לממשלה החדשה תקדם את הנושא. "הממשלה האחרונה פירקה את משרד הדתות ומאז איש לא דואג לקבורה אזרחית", אומר מוריס כלפון, יו"ר העמותה. "כאשר ש"ס שלטה במשרד הדתות היה לפחות עם מי לדבר".

ואכן, נראה שדווקא הדתיים בישראל קשובים לנושא יותר מאשר החילוניים. בשבוע שעבר הודיע ראש העיר החרדי של ירושלים, אורי לופוליאנסקי, על הקצאת שטח מיוחד לקבורה חילונית בבית העלמין שעתיד לקום בגבעת שאול. "ירושלים הינה עיר פלורליסטית, המחויבת לאפשר לכל אדם לבחור את דרך חייו ואת דרך הטיפול בקבורתו, ללא כל כפיה כזו או אחרת", הכריז ראש העיר בהודעתו. לפי ההודעה, המתחם החילוני ישתרע על כ־20 דונם (כ־10% משטח בית העלמין החדש), ויאפשר הקמת כ־18 אלף קברים. גם יהודים רבים מחו"ל יוכלו למצוא שם מענה לבקשתם להיקבר בעיר הקודש בקבורה חילונית.

ממנוחה נכונה לעלי שלכת

עמותת מנוחה נכונה מפעילה היום בית עלמין מטופח ונאה בבאר שבע, וחלקה מיוחדת בבית העלמין של קריית טבעון. כמו כן לרשות העמותה קרקע בבית הקברות שיוקם בתל־רגב ליד חיפה, ואישור לתכנון בית עלמין בגן רווה שליד פלמחים ובירושלים. "יש משא ומתן לגבי בית עלמין ירקון וגם באזור פתח תקווה, אך בינתיים אין התקדמות בנושא", אומר כלפון. לדבריו, הרשויות מתעלמות מהחלטת הממשלה ויוצאות ידי חובה בהקמת חלקות המיועדות ל"ספק יהודים" במקום לקבורה חילונית, "ובכך הן משמרות את המונופול של חברה קדישא בתחום הקבורה בישראל".

גורם מסחרי נוסף שנכנס לתחום הקבורה החילונית בארץ הוא חברת "עלי שלכת". בחברה זו אפשר לקבל שירותי שריפת גופה, למי שמעוניין, וכן שירותי קבורה במקומות שונים בארץ. רשמית החברה אינה עוסקת במכירת חלקות קבר אלא באספקת "חבילת קבורה" בלבד, אך בפועל ניתן להשיג דרכה מקום קבורה בקיבוצים שונים. חבילת הקבורה כוללת שירותי אמבולנס, ארון קבורה, מנחה בטקס ומצבה.

הקיבוצים מחזירים כסף

עם זאת, את המענה העיקרי לקבורה האלטרנטיבית בישראל עדיין נותנים כיום הקיבוצים, שהפכו את הקבורה לענף עסקי לכל דבר. הם מציעים בתי עלמין פורחים ומטופחים, מול נופים יפהפיים ועצי ברוש נישאים. הקברים נקבעים ברווחים גדולים, וביניהם שבילים נוחים, שפע צמחים וארניות.

תמורת סכומי העתק שמשלמות המשפחות עבור קבורת יקיריהן הן מקבלות יחס חם ואמפטי ואפשרות לנהל כל טקס שעולה ברעתן. בעת הלוויה מקציב הקיבוץ לרשות המספידים מערכת הגברה, ואלה שחפצים בכך יכולים לשבת על כיסאות. מיכל מים קרים עומד לרשות המלווים.

כדי לעקוף את האיסור על גביית הכספים, מגדירים הקיבוצים את התשלום עבור הקבורה כתשלום עבור "גינון ואחזקה". תשלום זה מגיע לעשרות אלפי שקלים, וברוב המקרים אינו כולל את שכרו של מנחה הטקס או הרב, את האמבולנס להובלת המת ואת המצבה.

בן או בת זוג של הנפטר, החפצים בארתה הזדמנות לרכוש חלקת קבר סמוכה, משלמים מחיר זהה לקברו של הנפטר, כך שלעתים מדובר בעסקה של קרוב ל־40 אלף שקל. עקרונית, אין איסור למכור חלקת קבר לאדם שמתגורר באזור ועודו בחיים (על מכירות אלה נשענת החברה קדישא), אך לצורך כך קיים תעריף קבוע, המאושר על ידי הביטוח הלאומי.

חשוב לדעת: הביטוח הלאומי נותן החזר עבור כל קבורה וקבורה. בערים הגדולות עומד ההחזר על כ־5,000 שקל, ביישובים קטנים כ־3,000 שקל. את ההחזר מקבל הגורם האחראי לקבורה, כמו חברות קדישא, מועצות דתיות ונציגי הקיבוצים, הכפרים והמושבים. יוצא שבתי עלמין חילוניים בקיבוצים לא רק גובים סכומי עתק מהציבור – הם מקבלים בנוסף גם תשלום מהמדינה עבור כל קבורה. למרות זאת, נראה שרבים מוכנים לשלם, ולו רק כדי שיוכלו לפקוד קברים מטופחים תחת עצים עבותים, ולנהל טקס מכובד בבית עלמין מרוות.

מאז הפרסומים ב"ידיעות אחרונות" לפני כשנתיים ואיומי הביטוח הלאומי על הקיבוצים בשלילת רישיון קבורה – מסרבים רוב הקיבוצים לבקשות הציבור לקבור בתחומן, אך עם קצת לחץ גם זה אפשרי. לפני שנתיים נאלצו כמה קיבוצים להחזיר כסף לעשרות משפחות, מהן גבו סכומים מעל המותר. "הביטוח הלאומי אינו יכול לעסוק באכיפת החוק", הסביר אז שמעון נבון, מנהל תחום דמי קבורה בביטוח הלאומי. "אין לנו דרך לקבוע האם הקיבוץ מבקש מאיתנו החזר עבור קבורת חבר קיבוץ או בן משפחתו, או עבור משפחה שקנתה קבר לאחר המוות, כשם שאין לנו אפשרות לעשות זאת במאות בתי העלמין של חברה קדישא. אנחנו יכולים לפעול רק אם הציבור פונה אלינו בתלונה על מקרים כאלה".

✚ מחירי קבורה חילונית

הגורם המבצע את הקבורה	המחיר
עמותת מנוחה נכונה (בבאר שבע)	ללא תשלום
קיבוץ עינת	18,000
קיבוץ נווה ים	*17,500
קיבוץ גבעת השלושה	17,000
קיבוץ כפר מסריק	10,000
חברת עלי שלכת (קיבוצים שונים)	20,000-10,000

*כולל רב

כמה עולה חלקת קבר בבית קברות רגיל?

גם בחברה קדישא: שימו לב למחיר

פ', תושבת זכרון יעקב, שכלה את בעלה לפני כחודשיים. כמנהגם של רבים, היא ביקשה לרכוש לעצמה חלקת קבר לצדו. היא פנתה לחברה קדישא בזכרון יעקב ונציג החברה ביקש לגבות ממנה 5,000 שקל עבור חלקת קבר לצד הבעל.

פ' פנתה למכון עתי"ם, עמותה המעניקה ייעוץ וסיוע חינם לאנשים העומדים בפני שמחות ואבל, שם נאמר לה כי לפי חוק שירותי הדת היהודיים מחיר חלקה בזכרון יעקב עומד על 3,000 שקל בלבד.

בנוסף, כבת זוגו של נפטר זכאית פ' להנחה של 20%. כשפנתה לחברה קדישא עם הנתונים נאמר לה כי "קשה לנו לתחזק בסכומים כאלה את בית הקברות. תושבי זכרון יודעים זאת ומקבלים את המצב באהבה".

בעידוד מכון עתי"ם, החליטה פ' שלא לקבל זאת באהבה ודרשה לרכוש את חלקת הקבר הסמוכה לקבר בעלה ז"ל ב־3,000 שקל בלבד – וכך היה.

בתגובה נמסר מחברה קדישא בזכרון יעקב כי מדובר בטעות של פקיד, שלא ידע את פרטי התשלום. "אנחנו עושים הכל על פי החוק", נמסר.

בעמותת עתי"ם מזכירים, כי החוק מבחין בין ערים קטנות כמו זכרון יעקב, שהמחירים בהן עומדים על כ־3,000 שקל לרכישת קבר בחיים, לעומת ערים כמו חיפה וירושלים, שבהן מחיר החלקות נע בין 11,000־12,700 שקל. "נכון שהדבר מקשה על חברות קדישא אחרות, אולם הפתרון אינו התעלמות מדרכויותיהן של משפחות הנפטרים שהוקנו להן בחוק, והמשפחות אינן צריכות להסכים לכך", אומרת עו"ד שלומית טור־פז ממכון עתי"ם.